

СПИСАНИЕ „МАКЕДОНСКИ ПРЕГЛЕД“ НА 90 ГОДИНИ (1924–2014)

Доц. д-р Александър Гребенаров

Вечерта на 21 декември 1923 г. участниците в създаването на Македонския научен институт (МНИ) се разотиват от зала №10 на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ с мисълта, че слагат „начало на едно велико дело“. Един от учредителите, охридският летописец Евтим Спространов, завършва през същия ден в 22 ч. ежедневните си записки в дневника уморен, но щастлив, с надежда, че Институтът ще укрепне и ще се „пренесе в свободна и независима Македония, където да се обърне на Академия на науките за гордост и слава на македонския българин“¹.

След приемане на устава и извършената съдебна регистрация на Института македонското освободително движение се сдобива с нова легална организация, включващи нетрадиционни цели:

„а) да спомага за проучването на историята, етнографията, географията и стопанския живот на Македония;

б) да събира исторически материали по освободителните борби на македонските българи и да подготви една системна и подробна история на тия борби;

в) да издава едно научно-литературно списание, както и други трудове с оглед към целите, посочени в точки а. и б.“ (курсив мой – А. Г.)².

В състава на Института влизат 52-ма учредители, родени или потомци на македонски българи, преселили се в свободните предели на Отечеството, в т.ч. известни историци, езиковеди, литературоведи, писатели, художници, етнографи, публицисти, общественици – все популярни имена в научния, културния, обществения и политическия живот на страната. Мнозина от тях заемат възлови постове в научни и културни учреждения, в университети, музеи, печатни медии. Други стават експерти, съветници, министри. Всички дейци са изтъкнати защитници на българската кауза в Македония.

Енергичният екип на Управителното съвет (УС) изпълнява набелязаните точки в устава като своеобразна програма. Няма суетене, защото негови-

¹ НБКМ–БИА, ф. 324, оп. 1, а.е. 1, л. 2953–2954.

² Македонски преглед (МПр), 1924, №1, 157–159. Като по-далечна цел на Института влиза грижата да „учреди един Македонски Културен Дом“, в който да намери място етнографско-исторически музей (пак там).

ят състав е изграден от съзвездие авторитетни фигури, мнозина от които имат добър административно-организационен опит. Длъжностите в УС се заемат от следните лица: председател – проф. Иван Георгов, I подпредседател – проф. Александър Балабанов, II подпредседател – проф. Михаил Арнаудов, секретар – Спиро Константинов, касиер – Диаманди Николов, членове – проф. Любомир Милетич, проф. Никола Милев, Данаил Крапчев, Йордан Бадев, Георги Баждаров, Васил Пасков, Антон Попстоилов³.

Едва изминал месец от учредяването му, Институтът изпраща изложение до изявени представители на научната общност в Западна Европа. В него се изтъкват причините за основаването му – безправното положение на българите във Вардарска и Егейска Македония и научните фалшификации в Белград и Атина спрямо Македония. В отговор на изложението пристигат поздравителни писма от известни личности като Едуард Бойл, Густав Вайганд, Жорж Десбон. Те приветстват учредяването на новата организация и участието в нея на известни български учени, преподаватели, политици и общественици, повечето от които са със западноевропейско образование и възпитание⁴.

За осъществяване на приетата цел в устава ръководното тяло пристъпва към подготовка за издаване на научно-литературното списание „Македонски преглед“. На 15 февруари 1924 г. Управителният съвет отправя послание към обществеността в страната. В разпространена покана за записване абонати на сп. „Македонски преглед“ се припомня, че Македония е „люлка на новата българска писменост“, но остава затворена за прокудените свои синове. Институтът обявява, че ще разчита на пожертвователността на всички, които желаят земята, историята и бита на населението в областта да станат достъпни за проучване, „за да се приобщи тая част от отечеството към онова духовно единение на народа ни, което намира своя най-чист израз в науката, литературата и изкуството“⁵.

Според първоначалния замисъл, списанието трябва да излиза на всеки два месеци в обем 10 печатни коли, т.е. годишно 6 книжки по 160 страници. Абонатите са обособени в три категории: *обикновени абонати*, които ще плащат редовен годишен абонамент в размер на 200 лв. годишно, *абонати дарители*, които ще плащат повече от определения размер на абонамента, и *почетни абонати*, които могат да платят 1000 лв. годишен абонамент, срещу

³ МПр, 1924, №1, с. 157. В следващия състав на УС, избран през 1927 г., са привлечени за членове още известни имена в науката и обществеността – проф. Никола Стоянов, Георги Кулишев и Георги Стрезов.

⁴ **Гоцев, Д.** Македонската интелигенция в периода 1919–1941 г. С., 2006, 285–286.

⁵ ЦДА, ф. 1932К, оп. 1 а.е. 403, л. 1.

което ще получават списанието на луксозна хартия и снабдено със саморъчни подписи на членовете на съвета⁶.

Институтът отправя покана към авторите за предаване на материали с предупреждението, че статиите трябва да бъдат строго научни и ще се печатат след преглед и одобрение от Изпълнителния съвет на Института, в чийто състав влизат председателят, двамата подпредседатели, секретарят и касиерът. Първите два броя от печатния орган, излизат през 1924 г. с подзаглавие „Списание за наука, литература и културен живот“. Те са под редакцията на Георги Баждаров⁷. От третия брой подзаглавието е „Списание за наука, литература и обществен живот“, а редакцията му се поема от Л. Милетич.

Авторитетът и познанствата на Л. Милетич с именити дейци на науката допринася за участие на утвърдени учени и преподаватели от БАН, университети и музеи за автори на статии. За привличане на чужди учени от значение са мисиите на първите ръководители на МНИ Ив. Георгов, Л. Милетич и Ал. Балабанов в Западна Европа. Те изнасят беседи, водят разговори, търсят контакти с чужди дипломати, общественици и учени, които да подкрепят българската кауза в Македония. Затова на страниците на новото списание още в началния период могат да се видят имената на известни автори, повечето професори, настоящи или бъдещи академици: Л. Милетич, Ив. Георгов, М. Арnaudов, А. Поптоилов, Иван Шишманов, Васил Златарски, Гаврил Кацаров, Атанас Иширков, Стоян Романски, Йордан Иванов, Петър Мутафчиев, Иван Снегаров, Беньо Цонев, Владислав Алексиев, Иван Алтънов, Иван Хаджов, Веселин Бешевлиев, Никола Мушмов, Петър Ников, Иван Пенаков и др. Включени са и изследвания на руските учени Афанасий Селищев и Михаил Попруженко, на френския военен историк Леон Ламуш, на унгарския археолог Геза Фехер. В рубриката „Рецензии и книжовни вести“ са отразени десетки български и чуждестранни книги, свързани с българския национален въпрос. Към редица статии са приложени илюстрации с отлично качество, съхранено до днес. Обнародваните материали са представени с обстойни резюмета на френски език.

Ласкава оценка за ролята на МНИ и сп. „Македонски преглед“ изразява членът на ЦК на ВМРО Иван Михайлов. В писмо до колегите си в Централния комитет (Александър Протогеров и Георги Попхристов) от 12 март 1927 г. той предлага да се определи една постоянна сума за Института „поне 250–300 хиляди л[ева] годишно“, която да се внася на определени срокове,

⁶ ЦДА, ф. 1932К, оп. 1 а.е. 403, л. 6.

⁷ По това време Г. Баждаров е задграничен представител на Вътрешната македонска революционна организация (ВМРО). Той има дългогодишен опит в списването на печатни органи – редактира вестниците „Учителски глас“ (1910–1912) и „Искра“ (1911–1912), главен редактор е на в. „Македония“ (1919–192). На Шестия конгрес на ВМРО през февруари 1925 г. е преизбран за член на Задграничното представителство заедно с Наум Томалевски и Кирил Пърличев.

напр. тримесечно, и да се дава в продължение на две-три години, ако не настъпят непредвидени условия. „Считам, че за едно начинание, като Научния институт – пише Ив. Михайлов – ВМРО може в течение на три години да даде даже 1 милион л[ева] при тия крупни разходи, които правим за останалата работа, някои моменти и страни, на която понякога далеч нямат и половината от стойността на Института“.

Няколко дни Михайлов в ново писмо до колегите си в ЦК на ВМРО е още по-категоричен в мнението за важната роля на Македонския научен институт и сп. „Македонски преглед“: „Академиите, научни общества проследяват тъкмо такива цели и ги осъществяваме по начина, който тука загатваме – постоянен труд, тичане, намиране на хората, материалите, източниците. Кой учен човек не е ходил по селата, по планините, не се е срещал с по-прости и с най-интелигентни хора, за да проследява народния говор, за да записва песни, да търси надписи по храмове, да прави разкопки? Нашият научен институт, а заедно с него и всички будни македонци, не могат да считат, че задачата му се изчерпва само в напечатване на готови данни, каквито нямаме много. Неговата важна задача е да намира и изнася наяве ония данни, които до сега не са се появили. За това именно се считат за най-ценни от изданията на института неговото списание „Македонски преглед“ и спомените, които е записал по разкази на видни революционери г-н професор Милетич, защото тия издания дават нещо ново, неизнасяно до сега и са принос към историята на Македония“⁸.

МНИ изпълнява дейности и по другите цели, записани в устава, а именно – да събира исторически материали по освободителните борби на македонските българи. Положено е началото на поредицата „Материали за историята на македонското освободително движение“. От нея излизат девет самостоятелни книжки, обнародвани през 1925–1928 г. от Л. Милетич. През 1925 г. са обнародвани първите издания от „Македонска библиотека“ – №1 „Македония и македонските българи. Културно-исторически поглед“ от Л. Милетич; №2 „Македонският въпрос вчера днес и утре“ от Г. Баждаров; №3 „Днешното положение в Македония под сръбска и гръцка власт и ОН“ от Ив. Георгов; №4 „България и македонският въпрос. Причините на балканските войни“ от Константин Соларов.

Голяма част от членовете на МНИ се изявяват като автори в издадения от Националния комитет на македонските братства през 1931 г. Албум-алманах „Македония“. Статии с обобщаващ характер, свързани с етнодемографията, географията, историята, стопанския живот, културата, изкуството и църковно-просветното движение, са дело на Л. Милетич, Ив. Снегаров, Г. Кацаров, Стефан Младенов. Заедно с Енрико Дамяни и Алфред Рапопорт в Ал-

⁸ Вж. по-подробно **Гребенаров, Ал.** Бележки на членове на ЦК на ВМРО за Македонския научен институт през 1927 година. – МПр, 1997, №4, 125–130.

манаха се изявяват и Густав Вайганд и Леон Ламуш, провъзгласени за почетни членове на МНИ.

Бушуващата световна стопанска криза, която причинява разруха и недоимък в страната, закономерно се отразява върху дейността на МНИ. Независимо че от 1928 г. той се оглавява от Л. Милетич, издателските му планове се ограничават. Поредиците „Македонска библиотека“ и „Материали за историята на македонското освободително движение“ излизат до 1931 г. С големи затруднения още две години се отпечатват отделни книги на МНИ, свързани с историята, вкл. документи и материали, фолклора, езика и картографията. След 1933 г. има сериозен издателски застой. Независимо от кризисната икономическа ситуация, довела до ограничения в издателската програма, и държавно-политическите промени на 19 май 1934 г., МНИ не отслабва грижите си за „Македонски преглед“. През този период списанието се издава в 1200 екземпляра. В редки случаи две книжки от изданието се сливат и се отпечатват заедно.

Бежанците от Македония след 1919 г. са сред първите инициатори за създаване на революционни и легални организации, които имат свои многобройни поддръжници и силно влияние в обществено-политическия живот. Техните цели, методи, структури и дейност се възприемат от българите, идващи от Тракия, Западните покрайнини и Добруджа или останали да живеят в роден край, макар и под чужда власт. Примерът на бежанците от Македония да изградят институт, който с научни средства да разпространява и отстоява в страната и по света българския характер на областта, насърчава останалите преселници да създадат през 30-те години свои научни формации по подобие на МНИ. До учредяването им, а и след това, страниците на „Македонски преглед“ са винаги отворени за отразяване на процеси и събития от цялото българско историческо землище. Пъстрата палитра от автори и теми засвидетелстват съпричастността на институтските ръководители към общонационалните проблеми на Отечеството.

Наред с издателската дейност, която МНИ осъществява през този период, с успех завършва още една важна инициатива, заложена в устава. След многогодишни усилия за отпускане на място и за строеж на Македонски културен дом, той е открит през януари 1938 г.⁹ Строителството на сградата е финансово подпомогнато от македонски братства и дружества, Илинденската организация, Македонската кооперативна банка, Македонската народна банка и инкогнито от ВМРО, както и от многобройни дарители от средите на македонските бежанци. Основният двигател на инициативата е Л. Милетич. Той завършва житейския си път на 1 юни 1937 г. и не дочаква официалното откриване на сградата. Като негов приемник за редактор на сп. „Македонски

⁹ Институтът се премества в сградата още през есента на 1934 г., за да преустанови плащането на наем за ползваните от него помещения.

преглед“ е привлечен най-близкият му сътрудник Стоян Романски¹⁰, а ръководният пост в Института се поема от Никола Стоянов.

Въпреки паричния недоимък заради строежа на Македонския дом, МНИ намира начин да покрива разходите по отпечатването на списанието. Търси и намира благодетели. Един от тях е Петър Глушков, който даром отпечатва различни издания с македонска тематика, вкл. и „Македонски преглед“. В знак на благодарност на 23 декември 1938 г. МНИ провъзгласява Глушков за благодетелен член на Института в Общото събрание¹¹. Ръководното тяло търси и получава финансова помощ и от държавни институции. Пример в това отношение е писмото от Министерството на народното просвещение (Отделение за висше образование и народна култура) до МНИ от 10 юли 1940 г. То известява за решението на държавната институция да откупи 20 комплекта от сп. „Македонски преглед“ за 1940 г. В приложение е изпратен списък на читалища и училища в страната, абонирани чрез министерството. Така печатният орган на Института достига до шест училища в Горноджумайско и 14 читалища от Свищовско, Харманлийско, Видинско, Елховско, Ардинско и Оряховско¹².

По време на Втората световна война дейците на МНИ имат важен принос за възраждането на българския дух в Македония. Управляващите осъзнават стратегическото значение на Института и се възползват от неговите научно-просветителски възможности и кадрови капацитет. Висши държавни чиновници и учители, назначени на работа в Македония, получават в Македонския дом актуална информация и инструкции за работа. Институтски издания, вкл. и сп. „Македонски преглед“, се раздават на ок. 600 души учители във Вардарска Македония, които през лятото на 1941 г. пристигат в София за обучение в т.нар. опреснителни курсове¹³.

Институтът участва активно в културно-просветния живот във Вардарска Македония. Чести гости в областта са популярни дейци, повечето от които са членове на МНИ – Н. Стоянов, М. Арнаудов, Ив. Снегаров, Иван Дуйчев, П. Мутафчиев, Вл. Алексиев, Симеон Радев, Фани Мутафова, Димитър Талев и др.¹⁴ Те посещават Скопие, Дойран, Прилеп, Охрид, Битоля, Щип, Велес, участват в научни прояви и юбилейни чествания, изнасят сказки, откриват „Седмица на българската книга“, „Изложба на българския периодичен печат“, представят продукцията на Македонския институт, вкл. и сп. „Македонски преглед“. През военновременния период МНИ няма доста-

¹⁰ Отчет на Македонския научен институт за времето от 1 януарий 1931 г. до 31 декемврий 1937 г. С., 1938, с. 7.

¹¹ ЦДА, ф. 1073К, оп. 1, а.е. 27, л. 100.

¹² Пак там, л. 122–123.

¹³ Отчет на Управителния съвет за 1941 година. С., 1942, 5–6;

¹⁴ ЦДА, ф. 1067К, оп. 3, а.е. 61, л. 37–41.

тъчно средства за значима издателска дейност, тъй като заемите за строежа на Македонския дом продължават да тегнат върху неговия бюджет. С изключение на няколко брошури институтът намира парични субсидии единствено за обнародване на две по-обемни книги¹⁵ и за издаване на печатния си орган.

Независимо от военната обстановка, „Македонски преглед“ запазва академичния стил на списване и се предпазва от преекспониране на патриотичен патос. Наред с автори, които се изявяват активно и в довоенния период като Ив. Дуйчев, Ив. Снегаров, Димитър Яранов, Кирил Мирчев, Кирил Младенов, Владимир Караманов сега се проявяват още учени, които оставят следи в изследванията за Македония – Петър Динеков, Стойко Стойков, Христо Вакарелски, Никола Мавродинов, Стилиян Чилингиров и др. Поради финансови и технически затруднения отпечатването на сп. „Македонски преглед“ през военния период се забавя – четирите книжки от XII годишнина излизат през 1940–1941 г., а книжките от последната годишнина XIII са отпечатани през 1942–1943 г.

* * *

След държавно-политическите промени в България през септември 1944 г. започва вторият период от дейността на МНИ, съдържащ множество печални страници. Новите управляващи в страната, начело с Българската работническа партия (комунисти) (БРП (к)), се подчиняват на натиска от Москва, Белград и Скопие за изграждане на българо-югославска федерация и предаване на Пиринска Македония към НР Македония. За осъществяване на проекта започва агресивно насаждане на македонистична идеология чрез различни инициативи – приемане на учители по „македонски“ език от Скопие; разпространяване на художествена литература и учебни пособия, възхваляващи „македонската“ култура и нация; изземване и унищожаване на книги, свързани с българския национален въпрос и най-вече с Македония; интерниране и физическа разправа с лица, отказващи да променят своето българско съзнание; принуждаване на 169 444 души по време на преброяването в страната през декември 1946 г. да се превърнат в „македонци“ и пр.

Новата власт действа силово и срещу Македонския научен институт. На 17 януари 1945 г. старият Управителен съвет на МНИ е служебно подменен. Със заповед на министъра на вътрешните работи Антон Югов е утвърден нов Управителен съвет, в който мнозинството от лицата дори не са институтски членове! По заповед „отгоре“ се налагат решения, от които не е пощадено и сп. „Македонски преглед“. Първоначалната идея да продължи неговото издаване¹⁶ не се одобрява от партийните ръководители. Сред новите ин-

¹⁵ Юбилеен сборник Андрей Тошев. С., 1942; **Алексиев-Миладинов, Вл.** Българска земя. Път и легенда. С., 1943.

¹⁶ На 20 март 1945 г. МНИ уведомява министъра на пропагандата Димо Каза-

ститутски членове се провежда дискусия – доколко е целесъобразно Институтът да има собствено списание или това е задача на „Свободна Македония“. На 10 юли 1945 г. ръководното тяло решава МНИ да издава месечно списание „Македонска мисъл“ с тираж 3000 бр. За главен и отговорен редактор е назначен Юрдан (Йордан) Анастасов¹⁷.

Новото списание се появява на 16 юли с.г. То нито по дух и традиции, а още по-малко по научни аргументи напомня на своя предшественик. „Македонска мисъл“ приема като свои приоритети да пропагандира идеята за разбирателство и „вечна дружба“ между България, Югославия и всички славянски народи, начело със Съветския съюз; обещава да води борба за изкореняване на „великобългарския шовинизъм“. В програмната статия на списанието е „обяснена“ причината за спирането на „Македонски преглед“ – не давало исторически вярна и издържана картина за освободителните борби и цялостния живот в Македония, а обслужвало „великобългарската идеология“¹⁸.

Печатният орган „Македонска мисъл“ се обгрижва от Министерство на народното просвещение. То одобрява неговото разпространение в училищната мрежа в страната, в НР Македония, СССР и Америка и вероятно по тази причина тиражът му е твърде висок. През първата годишнина на списанието (1945/1946 г.) от всяка книжка се отпечатват 3000 бр., а през втората година (1946/1947) тиражът е намален на 2000 бр., навярно заради слабото търсене¹⁹.

Преобладаващата част от дейците на МНИ, членували в него до 1944 г., отказват да участват в организационния живот, след като управляващите среди с тоталитарни методи се опитват да внедрят македонизма като държавна доктрина. Поради невъзможност да се борят срещу властта, мнозина предпочитат да преустановят всякаква дейност. Има и изключения. Дейци като Ангел Томов, Никола Манолев, Христо Ампов, Христо Шалдев и Иван Хаджов в края на 1946 и началото на 1947 г. се противопоставят открито срещу идеята за македонска нация и цялостната антибългарска пропаганда по отношение на Македония. Техните становища са истински уроци по родолюбие и гражданска доблест²⁰, но авторите им са репресирани от държавно-партийните стратегии, които не търпят „други“ мнения по македонския въпрос.

сов, че ще издава сп. „Македонски преглед“ и желае да му се отпусне хартия за отпечатването на 3000 бр. (ЦДА, ф. 1073, оп. 1, а.е. 37 л. 4).

¹⁷ ЦДА, ф. 1073К, оп. 1, а.е. 19, л. 25, 37.

¹⁸ Македонско знаме, №1, 16 юли 1945.

¹⁹ Македонският въпрос в българо-югославските отношения (1944–1952 г.). Архивите говорят. Т. 31. Съст. Ангелов, В. С., 2004, с. 205.

²⁰ **Гребенаров, Ал.** Македонският научен институт (1923–2008), С., 2009, 284–373.

В началото на 1947 г. желанието на Скопие да ликвидира Македонския научен институт, въпреки променената му позиция, е изразено официално. Това искане е включено в писмено предложение на Лазар Колишевски – министър-председател и ръководител на Комунистическата партия на НР Македония, до ЦК на Комунистическата партия на ФНР Югославия от 15 март 1947 г. Писмото достига незабавно и до София. Според изложението, ръководството на МНИ било подпомагано и дирижирано от българския дворец и съставено от „челниците на великобългарската хегемонистична клика, от най-закоравелите представители на българския и македонския фашизъм, от изроди и палачи на македонския и българския народ“. Не е пощадено от критика и сп. „Македонски преглед“ – статиите в него давали „исторически невярна, научно неиздържана оценка на събитията – все с цел за възможно по-вярна служба на великобългарския империализъм“²¹. В заключение Л. Колишевски предлага Македонският научен институт да се ликвидира като „убежище на великобългарските елементи, поприще на великобългарските идеи и център на неприятелство по отношение на югославските и българския народи“

Изпратеното предложение „подписва“ присъдата срещу МНИ. То става повод за спешно заседание на Политбюро на ЦК на БРП (к) още на 15 март 1947 г. Неговите членове, които са и ръководители на държавата, без мисъл за национално достойнство, не само приемат безусловно тезите и предложенията на Колишевски, но включват допълнителни решения за ликвидиране на всички македонски бежански организации и печатните им органи, за закриване на Македонската кооперативна банка, за разпореждане с имуществата им и пр.²²

Независимо от спирането на сп. „Македонски преглед“ и „порицанията“ срещу списването му, то остава ценено и желано. На 23 февруари 1945 г. Библиотеката за обществени науки при Академията на науките на СССР изпраща писмо с молба до МНИ да възобнови обмена на книги. На първо място са посочени книжки от списанието, които липсвали в библиотечната колекция²³. В началото на следващата 1946 г. пристигат искания от НР Македония за предаване на архивни материали и документи, както и каталог за изданията на Института и сп. „Македонски преглед“²⁴. През лятото на 1947 г., когато МНИ се „саморазпуска“, Скопие не забравя да из земе стотици броеве на списанието, книги, вкл. и от обособената библиотека на Л. Милетич в Македонския дом, музейни експонати и почти целия институтски архив. Книжките на сп. „Македонски преглед“ стоят на челна позиция в приемо-предавателния

²¹ Германов, С., А. Гребенаров. Документи за дейността на Македонския научен институт (1923–1990 г.) – МПр, 1995, №2, 124–130.

²² Пак там, 131–132.

²³ ЦДА, 1073К, оп. 1, а.е. 85, л. 1.

²⁴ Гребенаров, Ал. Цит. съч., 273–278.

акт за етнографските материали и библиотеката, които МНИ „дава в дар на Народна Република Македония“²⁵. Все през този период множество годишни течения от списанието се изпращат до Еврейския научен институт в София за нуждите на библиотеката му²⁶.

Ограничителните мерки спрямо МНИ и другите македонските организации са опасно отстъпление на управляващите от интересите на българската нация и държава. Настъпилият разрив между Москва и Белград спасява Пиринска Македония от „присъединителната прегръдка“ на Белград и Скопие. Възприетият държавен македонизъм в страната след 1944 г. обаче нанася поражения с дългосрочни последствия върху научния, културния и обществено-политическия живот в страната. Тежка е съдбата и на сънародниците във Вардарска и Егейска Македония, хиляди от които заради българската си идентичност са арестувани и измъчвани, други са убити или получават дългогодишни присъди без защита от Родината-майка.

* * *

С възстановяването на МНИ през 1990 г. започна третият период от неговата дейност²⁷. През следващата година той поднови издаването на „Македонски преглед“, запазвайки не само външния му облик, подзаглавие и поредността на годишнините, но и неговия дух. Институтът пое и изпълнява достойно програмата си, публикувана в брой №1 на възстановеното списание, а именно – да защитава със силата на науката истината за историята на Македония, да разкрива целта и характера на епичните борби на българското население срещу чуждоземни власти, да опровергава „изопачаването на отделни исторически факти, като се започне от мистификацията на т.нар. македонско царство на българския цар Самуил и се стигне в наши дни до безпрецедентното превратно тълкуване на свидетелствата за българщината там и нейното преследване“²⁸.

Новите публикации в списанието, издадените трудове – монографии, документални сборници, книгите от поредицата „Македонска библиотека“, и изследванията по актуални проблеми показват, че Институтът прие модела и прийомите на една съвременна национална обществена организация, която със средствата на научните аргументи отстоява българската кауза. Той стана желан партньор на научни институти, университети, архиви, музеи и обществени организации при провеждане на международни, национални и регионални научни форуми.

²⁵ ЦДА, ф. 1932К, оп. 1 а.е. 313, л. 64–81.

²⁶ Пак там, а.е. 403, л. 24.

²⁷ Вж. и **Шапкарев, П.** Македонски научен институт – Възникване и главни направления на бъдеща дейност. – МПр, 1991, №2, 102–104.

²⁸ МПр, 1991, №1, 5–7.

През изминалите години Институтът се наложи като водещ научно-експертен център, който анализира съвременните отношения на Р България с Р Македония, Р Гърция, Р Албания и Р Косово, изработва декларации, обръщения, меморандуми, „открити писма“ до български и чуждестранни държавни институции по македонския въпрос. Приетите становища стават обществено достояние след публикуването им на страниците на списание „Македонски преглед“.

От основаването си до днес МНИ се оформи като важно национално научно средище, консолидиращо усилията на поколения изследователи, преподаватели, музейни и архивни експерти, общественици и др. за отстояване на истината за българската история, език, етнография, култура и в цялост – за българската национална принадлежност на мнозинството от коренното население в Македония. Тази позиция, залегнала като приоритет в целите и дейността на Института, ще бъде отстоявана и в бъдеще – без значение дали се оспорва от Р Македония, Р Гърция и други балкански държави, в които умишлено се смесва желаното с реалното! Фактът, че неговите изяви се радват на повишен обществен интерес, многобройните му издания са очаквани от родни и чуждестранни библиотеки, престижни учебни и културни учреждения, както и позитивните отзиви за тях, показват, че избраният път е верен. Днешното списание „Македонски преглед“, което е най-старото научно издание в света, посветено на историко-географската област Македония, не прави изключение. То е достоен продължител на традициите и заветите на неговите първосъздатели от далечната 1924 г. На тях и техните следовници, които в продължение на десетилетия работиха и намираха за сподвижници ерудирани български и чуждестранни специалисти, отстояваха и разпространяваха истината за българското културно-историческо наследство в Македония, дължим почит и уважение!

MAGAZINE "MACEDONIAN REVIEW" TURNED 90 (1924-2014)

Assoc. Prof. Alexander Grebenarov, PhD

On the evening of December 21, 1923 the participants in the creation of the Macedonian Scientific Institute (MSI) departed from the hall № 10 of the Sofia University St. Kliment Ohridski with the thought that marked “the beginning of a great work”. One of the founders, the Ohrid chronicler Eftim Sprostranov ended the same day at 22 pm his daily journal entries tired but happy, with the hope that the Institute will be strengthened and will “move to free and independent Macedonia, where it will become an Academy of Sciences of pride and glory for Macedonian Bulgarian”¹.

After adoption of the statute and performed legal registration of the Institute Macedonian liberation movement got new legal organization, including non-traditional objectives:

“a) to contribute to the study of history, ethnography, geography and economic life of Macedonia;

b) to collect historical materials of the liberation struggle of the Macedonian Bulgarians and to prepare a systematic and detailed history of these struggles;

c) *to issue a scientific-literary magazine, and other works with a view to the objectives set out in paragraphs a. and b.*”².

Members of the Institute included 52 founders born or descendants of Macedonian Bulgarians settled in free borders of the Fatherland, including known historians,

¹ National Library – Bulgarian Historical Archive, fund 324, list 1, a.u. 1, pages. 2953-2954.

² Macedonia Review (PDM), 1924, № 1, 157-159. As a further aim the Institute shall take care to “establish a Macedonian Cultural Centre” in which ethnographic and historical museum to find a place (ibid).

linguists, literary scholars, writers, artists, ethnographers, publicists, and public figures – all of them popular names in the scientific, cultural, social and political life of the country. Many of them occupy key positions in academic and cultural institutions, universities, museums, and print media. Others become experts, counsellors, ministers. All figures are prominent defenders of Bulgarian cause in Macedonia.

Energetic team of the Management Board (MB) performed selected points in the statute as a kind of program. No fuss, because its composition is made up of a constellation of authority figures, many of whom have good administrative and organizational experience. Positions in the Board are held by the following persons: Chairman – Prof. Ivan Georgov, First Vice-Chairman – Prof. Alexander Balabanov, Second Vice-Chairman – Prof. Mihail Arnaudov, Secretary – Spiro Konstantinov, treasurer – Diamanti Nikolov members – Prof. Lyubomir Miletic, Prof. Nikola Milev, Daniel Krapchev, Jordan Badev, Georgi Bazhdarov, Vasil Paskov, Anton Popstoilov³.

Hardly a month of its establishment, the Institute sent a statement to the prominent representatives of the scientific community in Western Europe. It describes the reasons for its foundation – situation of Bulgarians in Vardar and Aegean Macedonia deprived of rights and scientific fraud in Belgrade and Athens against Macedonia. In response to the statement congratulatory letters arrived from personalities such as Edward Boyle, Gustav Weigand, Georges Desbonnet. They welcomed the establishment of the new organization and the participation therein of famous Bulgarian scientists, educators, politicians and public figures, most of which has Western European education and training⁴.

To implement the adopted goal in the statutes, the governing body proceeded to prepare for the publication scientific and literary magazine "Macedonian Review". On 15 February 1924 the Management Board sent a message to the public in the country. In a distributed invitation for subscription for the magazine "Macedonian Review", it was recalled that Macedonia is "the cradle of the new Bulgarian alphabet", but remains closed for its banished sons. Institute announced that it will rely on the selflessness of all who wish the country, history and lifestyle of the population in the area to become available for study, "to involve this part of the

³ Macedonian Review, 1924, № 1, p. 157. In the next composition of the Board, elected in 1927, other famous names in science and public figures are attracted for members – Prof. Nikola Stoyanov, Georgi Kulishev and George Strezov.

⁴ Gotcev D. Macedonian intellectuals in the period 1919-1941, S., 2006, 285-286.

homeland to that spiritual unity of our people, which finds its most pure expression in science, literature and art”⁵.

According to the original plan, the magazine should be published every two months in a volume of 10 printed sheets, i.e. 6 books a year of 160 pages. Subscribers were divided into three categories: *ordinary subscribers* who were to pay a regular annual subscription of 200 lev per year, *subscribers-donors* to pay more than the size of the subscription and *honorary subscribers* who could pay 1000 lev annual subscription against which they received the magazine on luxury paper and with autographs of the board members⁶.

Instituted invited authors to transmit materials with the warning that the articles should be strictly scientific and printed after review and approval by the Executive Board of the Institute, composed of the chairman, the two vice, secretary and treasurer. The first two issues of the organ were in 1924 with the subtitle “*magazine for science, literature and cultural life*”. They were edited by Georgi Bazhdarov⁷. The third number had the subtitle “*magazine for science, literature and public life*” and the editing was taken on by L. Miletic.

L. Miletic authority and acquaintances with prominent figures of science contributed to the participation of senior scholars and professors of the Bulgarian Academy of Sciences, universities and museums as authors of articles. To attract foreign scientists, missions were important of the first leaders of MSI Iv. Georgov L. Miletic and Al. Balabanov in Western Europe. They holded lectures, talks, looking for contacts with foreign diplomats, public figures and scientists who supported the Bulgarian cause in Macedonia. Therefore the pages of the new magazine, still in the initial stages, exhibited the names of famous authors, most of them professors, current or future academicians: L. Miletic, Iv. Georgov, M. Arnaudov, A. Popstoilov, Ivan Shishmanov, Vasil Zlatarski, Gavril Katzarov, Atanas Ishirkov, Stoyan Romansky, Yordan Ivanov, Petar Mutafchiev, Ivan Snegarov, Benio Tsonev, Vladislav Alexiev, Ivan Altanov, Ivan Hadjov, Veselin Beshevliev, Nikola Moushmov, Peter Nikov, Ivan Penakov and others. Studies are also included of Russian scientists Afanasij Selishchev and Michael Popruzhenko, the French military historian Leon Lamouche, the Hungarian archaeologist Geza

⁵ Central State Archive, f. 1932K, list 1, au 403, p. 1.

⁶ Central State Archive, f. 1932K, list 1, au 403, p. 6

⁷ At that time, D. Bazhdarova is foreign representative of the Internal Macedonian Revolutionary Organization (IMRO). He has extensive experience in printing magazines – he edited newspapers “Teacher’s voice” (1910-1912) and “Iskra” (1911-1912), editor-in-chief of the newspaper “Macedonia” (1919-192). At the Sixth Congress of IMRO in February 1925, he was re-elected as a member of the overseas missions with Naum Tomalevski and Cyril Parlichev.

Feher. Under the heading "Reviews and literary news" dozens of Bulgarian and foreign books were reflects on the Bulgarian national question. To a number of articles illustrations were attached of excellent quality, preserved to this day. The published materials are presented with extensive summaries in French.

Flattering assessment of the role of the MSI and the magazine "Macedonian Review" was expressed by the member of the Central Committee of VMRO Ivan Mihailov. In a letter to his colleagues in the Central Committee (Alexander Protogerov and George Pophristov) of 12 March 1927 he offered to fix a constant amount for the Institute "at least 250-300 thousand l(evs) a year" to be paid in certain periods, for example quarterly and be given for two-three years, unless unforeseen conditions. "I think that for an undertaking like the Scientific Institute – says Iv. Mihaylov – VMRO may in the course of three years give even 1 million l(evs), when we make these large expenses for the rest, some moments and countries of sometimes having even less than half the value of the Institute".

Several days later Mihaylov in another letter to his colleagues in the Central Committee of VMRO was even more explicit in view of the important role of the Macedonian Scientific Institute and the magazine "Macedonian Review": "Academies, scientific societies are following just such purposes and implementing them in the way which was hint here – constant work, running, finding people, materials, sources. There is no scientist man who wouldn't walk on the villages in the mountains, meet with simpler and more intelligent people, monitoring people's speech, recording songs, seeking inscriptions on temples, making excavations? Our research institute, and with it all awake Macedonians cannot believe that his task is limited only by printing a ready data that we do not have much. Its major task is to find and bring to light data that, until now, have not appeared. For this reason the magazine "Macedonian Review" is considered the most valuable of the publications of the Institute and the memories of Mr. Professor Miletic recorded on stories of prominent revolutionaries, because these publications give something new, not presented until now and are contributing to Macedonian history"⁸.

MSI performed activities also on other purposes recorded in the statute, namely – to collect historical materials in the liberation struggle of the Macedonian Bulgarians. The beginning was marked of the series "Materials for the history of the Macedonian liberation movement". Under the series nine separate books were published in 1925-1928, from L. Miletic. In 1925 the first editions of "Macedonian library" were published – No. 1 "Macedonia and the Macedonian Bulgarians. Cultural-historical perspective" by L. Miletic; No. 2 "Macedonian question yester-

⁸ See for more details **Grebenarov, Al.** Notes of the members of the Central Committee of VMRO about the Macedonian Scientific Institute in 1927. - MR, 1997, № 4, 125-130.

day, today and tomorrow” by G. Bazhdarov; No. 3 “Today's situation in Macedonia under Serbian and Greek government and the UN” by Iv. Georgov; No. 4 “Bulgaria and Macedonian question. The causes of the Balkan wars” by Constantine Solarov.

Much of the members of the MSI toured as authors in Album-Almanac “Macedonia” issued by the National Committee of the Macedonian brotherhoods in 1931. Articles summarizing nature concerning etno-demography, geography, history, economic life, culture, art and religious and educational movement were the work of L. Miletic, Iv. Snegarov, D. Katzarov Stefan Mladenov. Together with Enrico Damiani and Alfred Rapoport the Almanac expressed also Gustav Weigand and Leon Lamuche, who were proclaimed honorary members of the MSI.

Raging global economic crisis, which caused destruction and poverty in the country, naturally affected the activity of the MSI. Although since 1928 it is headed by L. Miletic, its publishing plans were limited. Series “Macedonian library” and “Materials for the history of the Macedonian Liberation Movement” were published until 1931. With great difficulty, for two more years separate books of MSI were printed related to the history, incl. documents and materials, folklore, language and cartography. After 1933 there was a serious publishing standstill. Regardless of the crisis economic situation leading to restrictions in the publishing program, and state political change of 19 May 1934, MSI does not weaken their care for “Macedonian Review”. During this period, the magazine is published in 1200 copies. In rare cases, two books of the magazine were merged and printed together.

Refugees from Macedonia after 1919 are among the first movers to create revolutionary and legal organizations, which have their numerous supporters and a strong influence in political life. Their objectives, methods, structures and activities are perceived by Bulgarians coming from Thrace, Western Outlands and Dobroudzha or keep living in their native land, though under foreign rule. The example of refugees from Macedonia to build institute, which, with scientific means, to spread and defend, in the country and in the world, the Bulgarian character of the area, encouraged other settlers to establish, in the 30th, their scientific formations similar to the MSI. Until their constitution, and afterwards the pages of “Macedonian Review” were always open to reflect the processes and events of all Bulgarian historical lands. Colourful palette of authors and topics witnessed the commitment of institutional leaders to nationwide problems of the Fatherland.

Along with publishing, which MSI carried out during this period, MSI successfully completed another important initiative, laid out in the statute. After years of efforts to grant space for the construction of a Macedonian cultural centre, it was opened

in January 1938⁹. Construction was supported financially by the Macedonian brotherhoods and companies, Ilinden organization, Macedonian Cooperative Bank, Macedonian National Bank and the VMRO incognito, and by numerous donors from among the Macedonian refugees. The main driving force of the initiative is L. Miletic. He ended his life, on 1 June 1937 and did not wait for official opening of the building. To be his successor as editor of the magazine "Macedonian Review", his closest collaborator Stoyan Romansky¹⁰ was drawn in, and the executive position of the Institute was taken by Nikola Stoyanov.

Although cash shortages due to construction of the Macedonian centre, MSI found a way to cover the cost of printing the magazine. MSI looked for and found benefactors. One of them was Peter Glushkov, who freely printed editions with different Macedonian themes including "Macedonian Review". In gratitude on December 23, 1938 MSI proclaimed Glushkov for beneficent member of the Institute at its General Assembly¹¹. Managerial board sought and obtained financial support from state institutions as well. An example of this was the letter from the Ministry of Education (Department of Higher Education and folk culture) to the MSI of July 10, 1940. It notified the decision of the government institution to buy 20 sets of the magazine "Macedonian Review" for 1940. In the application a list was sent of centres and schools in the country, subscribed through the Ministry. Thus the organ of the Institute reached six schools in Gorna Dzhumaya and 14 centres of Svishtov, Harmanli, Vidin, Elhovo, Ardino and Oryahovo¹².

During the Second World War MSI activists had an important contribution to the revival of the Bulgarian spirit in Macedonia. Governors realized the strategic importance of the Institute and took advantage of its scientific and educational opportunities and staffing capacity. Senior civil servants and teachers employed in Macedonia received in Macedonian Centre updated information and work instructions. Institutional publications, including the magazine "Macedonian Review", were distributed to approximately 600 teachers in Vardar Macedonia, who in the summer of 1941 arrived in Sofia for training in the so-called refresher courses¹³.

The Institute actively participated in cultural and educational life in Vardar Macedonia. Frequent guests in the area were popular figures, most of which were

⁹ The Institute moved into the building in the autumn of 1934, to suspend the payment of rent for using its premises.

¹⁰ Report of the Macedonian Scientific Institute for the period from 1 January 1931 to 31 December 1937 S., 1938, p. 7.

¹¹ CSA, f. 1073K, list 1, au 27, p. 100.

¹² Ibid, p. 122-123.

¹³ Report of the Board for 1941. S., 1942, 5-6;

members of the MSI – N. Stoyanov, M. Arnaudov, Iv. Snegarov, Ivan Duychev, P. Mutafchiev, Vl. Alexiev, Simeon Radev, Fannie Mutafova Dimitar Talev and others¹⁴. They visited Skopje, Dojran, Prilep, Ohrid, Bitola, Stip, Veles, participated in scientific events and anniversary celebrations, gave lectures, presented “Week of Bulgarian book”, “Exhibition of Bulgarian periodicals”, the production of the Macedonian Institute, including the magazine “Macedonian Review”. In wartime period MSI had not enough means for significant publishing since the loans for the construction of the Macedonian Centre continued to weigh heavily on the budget. With the exception of a few brochures, Institute found subsidies only for the publishing of two more voluminous books¹⁵ and printing its organ.

Regardless of the military situation, “Macedonian Review” reserved the academic style of writing and prevents overexposure of patriotic pathos. Along with authors who are particularly active in the pre-war period such as Iv. Duychev, Iv. Snegarov, Dimitar Yaranov, Kiril Mirchev, Kiril Mladenov, Vladimir Karamanov now more scientists are participating leaving traces in Macedonia research – Peter Dinekov, Stojko Stoykov, Hristo Vakarelski Nicola Mavrodinov, Stiliyan Chilingirov and others. Due to financial and technical difficulties printing of the magazine “Macedonian Review” in war period was delayed – the four books of XII anniversary were released in 1940-1941, while the books of the last anniversary XIII were printed in 1942-1943.

* * *

After the state political changes in Bulgaria in September 1944 the second period began of the MSI activity, containing many sad pages. The new government in the country, led by Bulgarian Workers' Party (Communists) - (BRP) (C) was subjected to pressure from Moscow, Belgrade and Skopje for the construction of the Bulgarian-Yugoslav federation and transmission of Pirin Macedonia to People's Republic of Macedonia. To achieve the project aggressively assertive Macedonism ideology began through various initiatives – adoption of teachers in “Macedonian” language from Skopje; dissemination of literature and educational materials, praising “Macedonian” culture and nation; seizure and destruction of books related to Bulgarian national issue, especially with Macedonia; internment and physical attacks on those who refuse to change their Bulgarian consciousness; forcing 169,444 people during the census in the country in December 1946 to become “Macedonians” and so forth.

¹⁴ CSA, f. 1067K, list 3 au 61, p. 37-41.

¹⁵ Jubilee collection Andrei Toshev. S., 1942; Alexiev-Miladinov, Vl. Bulgarian land. Time and legend. S., 1943.

The new authority acted with force also against the Macedonian Scientific Institute. On 17 January 1945 the old Board of MSI was automatically replaced. By an Order of the Minister of Interior Anton Yugov a new Board of Directors was approved in which the majority of people were not even institutional members! Under orders "from above" decisions were forced which did not spare the magazine "Macedonian Review" as well. The original idea to continue its issuance¹⁶ was not approved by the party leaders. Among the new institutional members a discussion was made – whether it is appropriate for the Institute to have its own magazine or it is the task of "Free Macedonia". On 10 July 1945 the managerial board decided MSI to issue a monthly magazine "Macedonian Thought" with a circulation of 3000 copies. Yurdan (Jordan) Atanasov¹⁷ was appointed chief and managing editor.

The new magazine appeared on 16 July the same year. Neither by spirit nor by traditions, and even less on scientific arguments it was reminiscent of its predecessor. "Macedonian thought" took as priorities to promote the concept of understanding and "eternal friendship" between Bulgaria, Yugoslavia and all Slavic nations, headed by the Soviet Union; promises to fight for the eradication of "Great Bulgarian Chauvinism". In his program article the magazine "explained" the reason for the suspension of "Macedonian Review" – it was not giving a true and sustained historical picture of the liberation struggle and the overall life in Macedonia, and served "Great Bulgarian ideology"¹⁸.

Print organ "Macedonian Thought" was cared for by the Ministry of Education. It approved its distribution in the school network in the country, People's Republic of Macedonia, the USSR and America and probably for this reason circulation was too high. In the first anniversary of the magazine (1945/1946) each issue was printed in 3000 copies, and in the second year (1946/1947) circulation was reduced to 2000 copies, perhaps because of weak demand¹⁹.

The majority of MSI activists, affiliated to 1944, refused to participate in organizational life, after ruling circles with totalitarian methods tried to incorporate Macedonism as state doctrine. Failing to fight against the government, many preferred to cease all activity. There are exceptions. Figures like Angel Tomov, Nicola Manolev, Hristo Ampov, Hristo Shaldev and Ivan Hadjov at the end of 1946 and

¹⁶ On March 20, 1945 MSI notified the Minister of Propaganda Dimo Kazasov that will issue the magazine "Macedonian Review" and wishes that paper be allocated for the printing of 3000 copies. (CSA, f. 1073, list 1, au 37, p. 4).

¹⁷ CSA, f. 1073K, list 1, au 19, p. 25, 37.

¹⁸ Macedonian flag, No 1, July 16, 1945.

¹⁹ Macedonian issue in Bulgarian-Yugoslav relations (1944-1952 AD). Archives speak. T. 31.Comp. by Angelov, V.S., 2004, p. 205.

beginning of 1947 openly opposed the idea of a Macedonian nation and the whole anti-Bulgarian propaganda in relation to Macedonia. Their opinions are real lessons in patriotism and civic virtues²⁰, but the authors have been denied by state and party strategists who do not tolerate “other” opinions on the Macedonian issue.

At the beginning of 1947 the desire of Skopje to liquidate Macedonian Scientific Institute, despite the changed position, was expressed formally. This request was included in the written proposal of Lazar Kolarov – Prime Minister and leader of the Communist party of PR of Macedonia to the Central Committee of the Communist Party of FNR Yugoslavia of March 15, 1947. The letter reached immediately Sofia as well. According to the statement, the MSI leadership was supported and orchestrated by the Bulgarian palace and consisted of “front-rankers of Great Bulgarian-hegemonic clique of the most hardened representatives of the Bulgarian and Macedonian fascism, of freaks and executioners of the Macedonian and Bulgarian people”. The magazine “Macedonian Review” was also not spared from criticism – the articles in it were allegedly giving “false historical, poor science assessment of events – all for the purpose of possible faithful service of Great Bulgarian-imperialism”²¹. In conclusion L. Kolarov proposed the Macedonian Scientific Institute to be liquidated being a “shelter of the Great Bulgarian elements, field of Great Bulgarian ideas and unfriendly centre in regard to the Yugoslav and Bulgarian peoples”

Proposal forwarded “signed” the verdict against MSI. It became cause for an emergency meeting of the Politburo of the Central Committee of the Workers' Party (C) yet on March 15, 1947. Its members, who are heads of state, without thought for national dignity, not only implicitly accepted these proposals of Kolarov, but included additional decisions to eradicate all Macedonian refugee organizations and their print organs, to close the Macedonian Cooperative Bank, to dispose of their property and so on²².

Notwithstanding the termination of the magazine “Macedonian Review” and “condemnations” against his writings, it remained valuable and desirable. On February 23, 1945 the Library of Social Sciences of the Academy of Sciences of the USSR sent a letter asking to MSI to resume the exchange of books. First are cited books of the magazine, which lacked in the library collection²³. At the

²⁰ Grebenarov, Al. *Macedonian Scientific Institute (1923-2008)*, S., 2009, 284-373.

²¹ Germanov, S., A. Grebenarov. *Documents of the activities of the Macedonian Scientific Institute (1923-1990) – MR*, 1995, No 2, 124-130.

²² *Ibid*, 131-132.

²³ CSA, 1073K, list 1, au 85, p. 1.

beginning of the next year, 1946, requests arrived from PR Macedonia for transmission of archival materials and documents, as well as a catalogue of publications of the Institute and the magazine "Macedonian Review"²⁴. In the summer of 1947, when the MSI was "self-dissolved" Skopje did not forget to seize hundreds of issues of the magazine, books, including the special library of L. Miletic in Macedonian Centre, museum items and almost all institutional archive. Books of magazine "Macedonian Review" stand at the forefront of the hand-over act of ethnographic materials and the library, which MSI "gives as a gift to the People's Republic of Macedonia"²⁵. Yet during this period many annual runs of the magazine were sent to the Jewish Scientific Institute in Sofia for the needs of its library²⁶.

Restrictive measures against MSI and other Macedonian organizations were dangerous retreat of the ruling interests of the Bulgarian nation and state. The ensuing rift between Moscow and Belgrade saved Pirin Macedonia of "accession embrace" of Belgrade and Skopje. State Macedonism adopted in the country after 1944, caused though damages with long-term consequences on scientific, cultural and political life in the country. The fate of compatriots in Vardar and Aegean Macedonia was heavy, thousands of them were arrested and tortured because of their Bulgarian identity, and others were killed or received long sentences without protection from the homeland-mother.

* * *

With the restoration of the MSI in 1990 began the third period of its activity²⁷. Next year MSI resumed the issuance of "Macedonian Review", preserving not only its outer appearance, title and order of anniversaries, but also its spirit. The Institute took and performed with dignity its program, published in issue No. 1 of the restored magazine – namely to protect with the power of science the truth about the history of Macedonia, to disclose the purpose and nature of the epic struggles of the Bulgarian population against foreign authorities, to refute "distortion of separate historical facts, starting with the mystification of the so-called Macedonian kingdom of Bulgarian Tsar Samuil and reaching today unprecedented misinterpretation of the evidence for the Bulgarian national spirit there and its persecution"²⁸.

²⁴ Grebenarov Al. Cit. Vol., 273-278.

²⁵ CSA, f. 1932K, list 1, au 313, p. 64-81.

²⁶ Ibid, au 403, l. 24.

²⁷ See also Shapkarev P. Macedonian Scientific Institute – Origin and main directions of future activity. - MR, 1991, No 2, 102-104.

²⁸ MR, 1991, No 1, 5-7.

New publications in the magazine, issued works – monographs, documentary collections, books of the series “Macedonian library” and research on topical issues show that the Institute adopted models and approaches of a modern national public organization, which by means of scientific arguments assert Bulgarian cause. MSI became the preferred partner of research institutes, universities, archives, museums and public organizations in the conduct of international, national and regional scientific meetings.

In past years, the Institute became a leading scientific centre of expertise, which analyzes current relations of Bulgaria with the Republic of Macedonia, the Republic of Greece, the Republic of Albania and the Republic of Kosovo, produced declarations, announcements, memoranda, “open letters” to Bulgarian and foreign state institutions on the Macedonian issue. Adopted opinions are made public after publication on the pages of the magazine “Macedonian Review”.

Since its establishment, the MSI has emerged as an important national scientific centre consolidating efforts of generations of researchers, teachers, museum and archival experts, public figures and others to defend the truth about Bulgarian history, language, ethnography, culture and integrity – for Bulgarian nationality of the majority of the indigenous population in Macedonia. This position enshrined as a priority in the objectives and activities of the Institute will be upheld also in the future – no matter if they are disputed by the Republic of Macedonia, the Republic of Greece and other Balkan countries, which are deliberately mixing the desired with the real! The fact that its appearances have enjoyed increased public interest, its many publications are expected from domestic and foreign libraries, prestigious schools and cultural institutions, as well as positive feedback on them, show that the chosen path is correct. Today's magazine “Macedonian Review”, which is the oldest scientific journal in the world devoted to the historical and geographical region of Macedonia, is no exception. It is a worthy successor of the traditions and legacy of its founders in the distant 1924. To them and their followers, who for decades worked and found for associates erudite Bulgarian and foreign experts, defended and propagated the truth about Bulgarian cultural heritage in Macedonia, we owe honour and respect!

MAGAZINE “MACEDONIAN REVIEW” TURNED 90 (1924-2014)

Assoc. Prof. Alexander Grebenarov, PhD

(Summary)

The presentation reveals the historical events and facts related to the magazine “Macedonian Review” on the occasion of 90 years since its establishment. As the organ of the Macedonian Scientific Institute (MSI), it follows MSI’s destiny. During the period 1924-1944, its pages contained valuable scientific articles on history, language, ethnography, geography and economic life of Macedonia, materials for the life and work of the Macedonian Bulgarians, including revolutionaries, writers, and clerics. Authors are titled Bulgarian and foreign scientists. The magazine retains its academic style also during the Second World War. After the state political changes in Bulgaria in September 1944, the ruling circles in Bulgaria led by Bulgarian Workers' Party (Communists) ordered its suppression on the ground that professes Great Bulgaria ideology. Regardless of the “condemnations” against his journals, it remains valuable and desirable. Books and all year runs are sent to the Library of Social Sciences of the Academy of Sciences of the USSR. In the summer of 1947, when the MSI was disbanded, complete runs of the magazine “Macedonian Review”, together with many of his books, archives and museum exhibits were taken to Skopje.

MSI resumed printing the “Macedonian Review” after its restoration in 1990. The tradition is preserved of the magazine, with the strength of scientific arguments, to defend the historical truth about the Bulgarian nationality of the majority of the population in the area, the nature of his fight against alien authorities. Articles on various pages of the overall life in Macedonia are of high scientific value. The magazine is desirable and obtainable in many libraries in Bulgaria and the world. Today the organ, magazine “Macedonian Review”, is a worthy successor to the spirit and legacy of its founders in the distant 1924.

ЖУРНАЛУ «МАКЕДОНСКИЙ ОБЗОР» 90 ЛЕТ (1924-2014 г.г.)

Доц. д-р Александр Гребенаров

(Резюме)

Изложение раскрывает исторические события и факты, связанные с журналом «Македонский обзор» по поводу 90-летия его создания. В качестве печатного органа Македонского научного института (МНИ), он следует его судьбе. В период 1924-1944 г.г. на его страницах отпечатаны ценные научные статьи об истории, языке, этнографии, географии и экономической жизни Македонии, материалы о жизни и деятельности македонских болгар, в том числе о революционных деятелях, литераторах, духовных лицах. Авторы титулованы болгарскими и иностранными учеными. Сохраняется академический стиль и во время Второй мировой войны. После государственных и политических изменений в Болгарии в сентябре 1944 года управляющая среда в Болгарии, во главе с Болгарской рабочей партией (коммунисты), вводит распоряжение о его запрете под предлогом того, что он проповедует велико болгарскую идеологию. Несмотря на «порицание» против его издания, он остается ценным и желанным. Целые годовые подписки были отправлены в Библиотеку общественных наук при Академии наук СССР. Летом 1947 года, когда МНИ расформирован, полные собрания журнала «Македонский обзор», вместе с множеством его книг, архивов и музейных экспонатов, были отправлены в Скопие.

МНИ вновь начал печатать „Македонский обзор” после своего восстановления в 1990 году. Сохранилась традиция журнала силой научных аргументов защищать историческую истину о болгарской национальной принадлежности большинства населения в области, о характере его борьбы против иностранной власти. Статьи, посвященные различным сторонам целостной жизни в Македонии, были высокой научной стоимости. Журнал с интересом получали во многих библиотеках в Болгарии и за рубежом. Сегодняшний печатный орган ж. «Македонский обзор» является достойным продолжателем духа и заветов его создателей в далеком 1924 году.
